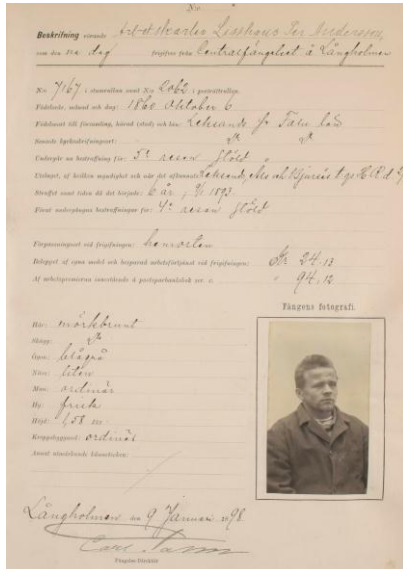

Fångarna på Långholmen

Porträttrulle från Långholmens fängelse, 1898.

Vakt utanför en vaktkur på muren runt Långholmens fängelse, 1910-talet. Foto: Svenska Dagbladet.

När en strafffånge släpptes fri från Centralfängelset på Långholmen runt sekelskiftet 1900 så skapades ett biografiskt blad om fången. Bladen samlades i så kallade porträttrullor, och innehåller fotografier på straffångarna. I rullorna finns dessutom uppgifter om utseende, födelsedata, när fången började avtjäna straffet, från vilket fängelse han överförts, när han släpptes fri och vart han skickades samt hur mycket pengar han tjänat in under vistelsen på Långholmen. Din uppgift är att undersöka hur porträttrullorna kan användas som historiska källor!

Källor: Gå in på Stockholmskällan – sök på: ”Porträttrullor”. Då hittar du porträttserierna på människor som suttit i fängelset på Långholmen.

Uppgift: Gå igenom några av rullorna. Besvara sedan följande frågor:

- A: Vilka brott är det som fångarna begått? Ge tio exempel.
- B: Vad säger källorna om den tidens samhälle?
- C: Vem upprättade porträttrullarna, och varför, tror du?
- D: Hur är dessa källors trovärdighet? Finns det några uppgifter om fångarna du kan ifrågasätta? Granska några av porträttrullarna närmare utifrån de källkritiska kriterierna *närhet, beroende och tendens*.
- E: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?
- F: Vad kan man använda de här källorna till?

Diskutera:

- A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?
- B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Fråga din lärare hur du ska redovisa arbetet!

Akallas historia i filmarkiven

Första spadtagen tas till det moderna Akalla.

Lantbrukaren Sigfrid Jansson.

Hur förvandlades Järvas lantliga miljö till stora bostadsområden? I Stockholmskällan finns nio filmer om Akallas utveckling till miljonprogramsområde. Bland annat intervjuades den sista bonden på Akalla gård, Sigfrid Jansson, om Akalla före och efter miljonprogrammets utbyggnad på 1970-talet. En annan film visar invigningen av Akalla by. Din uppgift är att undersöka hur filmerna kan användas som historiska källor!

Källor: Gå in på Stockholmskällan – sök på ”Akalla” – välj kalltyp ”Film och rörlig bild”. Då hittar du de åtta filmerna.

Uppgift: Gå igenom filmerna och besvara sedan följande frågor:

- A: Vad kan man, utifrån filmerna, lära sig om området?
- B: Vad kan man lära sig om tiden då filmerna gjordes?
- C: *Vem* producerade filmerna, och *varför*, tror du?
- D: Hur är dessa källors trovärdighet? Granska en av filmerna närmare utifrån de källkritiska kriterierna *närhet*, *beroende* och *tendens*.
- E: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?
- F: Vad kan man använda de här källorna till?

Diskutera i gruppen:

- A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?
- B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Fråga din lärare hur du ska redovisa arbetet!

En dagbok från 1800-talets Tensta

Ur Carl Johan Blombergs dagbok.,
1878-1884

Blombergs dagbok sammanfattad av Monica
Fredriksson, Stockholms Stadsmuseum.

Bonden Carl Johan Blomberg skrev under några år dagbok om allt som hände på gården. Egentligen gårdarna eftersom han ägde både Breda gård och Stora Tensta gård. Smått som stort plitades ned – allt från stora fester som exempelvis dottrarnas bröllop till dagens väder. Där Blombergs gård låg på 1800-talet ligger numera moderna bostadshus. I artikeln förekommer så bekanta ortnamn som Tensta, Hässelby och Hjulsta. Fast här är det det gamla jordbrukslandet som åsyftas. Din uppgift är att med hjälp av Monica Fredrikssons artikel undersöka hur dagboken kan användas som historisk källa!

Källor: Gå in på Stockholmskällan – enkel sökning – Carl Johan Blomberg

Uppgift: Läs igenom artikeln om dagboken och besvara sedan följande frågor:

A: Vad säger källan om livet i Tensta på 1800-talet?

B: Hur är denna källas trovärdighet? Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet*, *beroende* och *tendens*.

C: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte? (Ta ställning till både dagboken och till artikeln om dagboken.)

D: Vad kan man använda den här källan (artikeln och dagboken) till?

Diskutera:

A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?

B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Fråga din lärare hur du ska redovisa arbetet!

Polisvåld i 1800-talets Stockholm

Korvar av Hjalmar Mörner, 1815-37. Stadsvakterna kallades ofta ”korvar” på 1800-talet.

Walbergs skrift, 1818.

1818 anmäldes polismästaren Olof Wannqvist till Justitieombudsmannen. De tre drängarna Thelin, Bäckström och Westerdahl hävdade att de trots sin oskuld hållits anhållna i fem veckor. I häktet skulle polisen med våld ha försökt tvinga dem att erkänna ett mord. I Stockholmskällan kan man hitta flera skrifter om fallet som väckte stor uppmärksamhet i Stockholm vintern 1818. Notarien C.G. Walberg, som hjälpt drängarna att författa sin anmälan, kritiserar i skriften *Nå, hur går det med Polis-Mästaren?* polisvåldet mot oskyldigt anklagade. Din uppgift är att granska hur skriften kan användas som historisk källa!

Källor: Gå in på Stockholmskällan – sök på Wannqvist – välj ”Nå, hur går det med polismästaren?”

Uppgift: Läs skriften och besvara frågorna nedan! Fundera gärna även på dess relation till de andra skrifterna om fallet som finns i Stockholmskällan.

- A: Vad säger källan om livet i Stockholm i början på 1800-talet?
- B: Går det att jämföra med situationen idag?
- C: Hur är denna källas trovärdighet? Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet, beroende* och *tendens*.
- D: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?
- E: Vad kan man använda den här källan till?

Diskutera:

- A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?
- B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Fråga din lärare hur du ska redovisa arbetet!

Kärlek i 1870-talets Stockholm

Hur såg kärlekslivet ut i Stockholm under 1870-talet? Kanske kan de många kärleksnovellerna från den tiden ge oss en viss inblick. I Stockholmskällan kan man hitta flera av dem. Din uppgift är att läsa den lilla skriften *Bilder ur Stockholmslivet* som består av två korta noveller. I ”En flickjägars äfventyr” möter du den närsynte Henrik Boij vars hjärta börjar klappa fortare vid ljudet av en sidenklännings frasande. ”Svartsjuka och hämnd” handlar om det nygifta grosshandlarparet Palmer och vad som händer när ett nyinköpt ur ska levereras till deras lägenhet. Hur kan skriften användas som historisk källa?

Källor: Gå in på Stockholmskällan – sök på ”noveller kärlek” och välj *Bilder ur Stockholmslivet / utgifne af en stockholmare*.

Uppgift: Läs novellerna och besvara följande frågor:

A: Vad säger källan om livet i 1800-talets Stockholm? Fundera särskilt över författarens syn på könsroller.

B: Är det stor skillnad mot idag?

C: På vilka sätt kan man använda noveller som historisk källa?

B: Hur är denna källas trovärdighet om vi vill ta reda på hur livet i 1800-talets Stockholm kunde se ut? Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet, beroende* och *tendens*.

D: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?

Diskutera:

A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?

B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Fördjupning: Jämför novellerna med andra kärleksskildringar, nutida eller andra samtida som finns i Stockholmskällan.

Fråga din lärare hur du ska redovisa arbetet!

Tegnérslunden, 1870-90. Foto: Isoz.

Ett gift par, 1864-77.

Foto: Wilhelm Lundberg.

Gift dig rikt!

Kärlek eller ett sätt att komma upp sig?
Brudparet Blomqvist, 1864-77. Foto: Wilhelm Lundberg.

Adolf Hellanders novell, 1901.

Hur gjorde man en klassresa på 1800-talet? En hel del försök skildras i tidens skönlitteratur. I Adolf Hellanders novell *På jakt efter en fästmö* möter du en man som vill ta sig upp i samhället. Ville Sten kommer från ett fattigt hem men har ett vackert utseende och talets gåva i bagaget. Han kallar sig agent och är på jakt efter fina och inflytelserika vänner. Han har fått en fix idé om att lyckan ska ”komma över honom i form av ett guldregn ur ett par kvinnohänder”. Men hur hittar en fattig man med stora skulder en sådan kvinna? Ville tänkte ”att våga är att vinna” och satte in en kontaktannons i en tidning.

Källa: Gå in på Stockholmskällan – sök på ”Hellander fästmö”.

Uppgift: Läs novellen och besvara följande frågor:

A: Vad säger källan om livet i 1800-talets Stockholm?

B: Är det stor skillnad mot idag?

C: På vilket sätt kan man använda noveller som historisk källa?

B: Hur är denna källas trovärdighet om vi vill ta reda på hur livet i 1800-talets Stockholm kunde se ut? Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet*, *beroende* och *tendens*.

D: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?

Diskutera:

A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?

B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Fråga din lärare hur du ska redovisa arbetet!

En skoltidning från 1946

Tidningen *Vi och vår skola*, 1946.

Badsugna barn på Flatenbadet, 1944. Foto: Olle Widfeldt.

Under 1940-talet utgavs skoltidningen *Vi och vår skola* vid Riksby folkskola, med artiklar av eleverna (folkskola motsvarar dagens grundskola). I Stockholmskällan kan du finna bland annat 1946 års utgåva. Vad kan en skoltidning säga om dåtidens skola, barn, ungdom och samhälle?

Källa: Gå in på Stockholmskällan – sök på Riksby folkskola – välj ”Vi och vår skola...”.

Uppgift: Läs 1946 års *Vi och vår skola* och besvara följande frågor:

- A: Vad säger källan om skolan och samhället på 1940-talet?
- B: Är det stor skillnad mot idag?
- C: Hur är denna källas trovärdighet? Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet*, *beroende* och *tendens*.
- D: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?
- E: Vad kan man använda den här källan till?

Diskutera:

- A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?
- B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Fråga din lärare hur du ska redovisa arbetet!

Att gå i grundskolan i början på 1900-talet

Artikel om folkskolan av Lena Högberg, 1983.

Interiör från folkskola, 1912. Foto: Okänd.

Hur var det att gå i grundskolan – eller folkskolan som det kallades – i början på 1900-talet? 1983 skrev Stadsmuseets Lena Högberg en artikel om saken byggd på bland annat intervjuer med gamla människor som varit med då det begav sig.

Källa: Gå in på Stockholmskällan – sök på Lena Högberg och välj *Folkskolebarn*.

Uppgift: Läs artikeln och besvara följande frågor:

- A: Vad säger källan om skolan och samhället på 1800-talet?
- B: Är det stor skillnad mot idag? På vilket sätt i så fall?
- C: Hur är denna källas trovärdighet? Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet*, *beroende* och *tendens*.
- D: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?
- E: Vad kan man använda den här källan till?

Diskutera:

- A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?
- B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Fråga din lärare hur du ska redovisa arbetet!

En 1100 år gammal dam från Järvafältet

Rekonstruktion av 800-talsgrav.
Foto: Kenneth Svensson.

Artikel av Solbritt Benneth, 1978.

År 1976 hittades en grav i närheten av Ärvinge gård där en kvinna låg begravd. Hon hade varit ovanligt lång för sin tid, cirka 170 cm, och blivit ovanligt gammal, 50-65 år. Olika saker hade lagts ner i graven; bland annat en sjal runt axlarna, en kruka med mat och smycken. Kvinnan hade levt på 800-talet efter Kristus, det vi idag populärt kallar vikingatiden. Men vad kan man egentligen lära sig om livet för 1100 år sedan genom att studera en gammal grav?

Källa: Gå in på Stockholmskällan – sök på ”Benneth Järva”.

Uppgift: Läs Solbritt Benneths artikel och besvara följande frågor:

- A: Vad kan ett arkeologiskt fynd säga oss om hur det var på vikingatiden?
- B: Hur är denna källas trovärdighet? Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet*, *beroende* och *tendens*.
- C: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte? (Ta ställning till både graven och till artikeln om graven.)
- D: Vad kan man använda den här källan (artikeln och graven) till?

Diskutera:

- A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?
- B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Fråga din lärare hur du ska redovisa arbetet!

Att vara kvinna och arbeta i början av 1900-talet

Bryggeriarbeterskor, 1901. Foto: Okänd.

Artikel om Tillhagen och Anna Jonsson.

Folklivsforskaren Carl-Herman Tillhagen dokumenterade människors liv genom att intervjua dem. Han sökte upp sina informanter på olika hem för gamla. Det var de äldres kultur och livserfarenhet som höll på att dö ut, därför var det viktigt att dokumentera den innan det var för sent. I den här uppgiften får du läsa en av Tillhagens intervjuer. Det är Anna Jonsson, född 1867, som berättar om sitt liv. Det har innehållit både hårt arbete som bryggeriarbeterska och nöjen (som t.ex. besök på den stora Stockholmsutställningen 1897). Vad kan den säga om livet för stockholmskvinnor på 1800-talet?

Källa: Gå in på Stockholmskällan – sök på Tillhagen och välj Stockholms folkminnen.

Uppgift: Läs Tillhagens intervju med Anna Jonsson och besvara följande frågor.

- A: Vad säger källan om kvinnor och samhället på 1800-talet?
- B: Är det stor skillnad mot idag?
- C: Hur är denna källas trovärdighet? Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet*, *beroende* och *tendens*.
- D: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?
- E: Vad kan man använda den här källan till?

Diskutera:

- A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?
- B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Fråga din lärare hur du ska redovisa arbetet!